

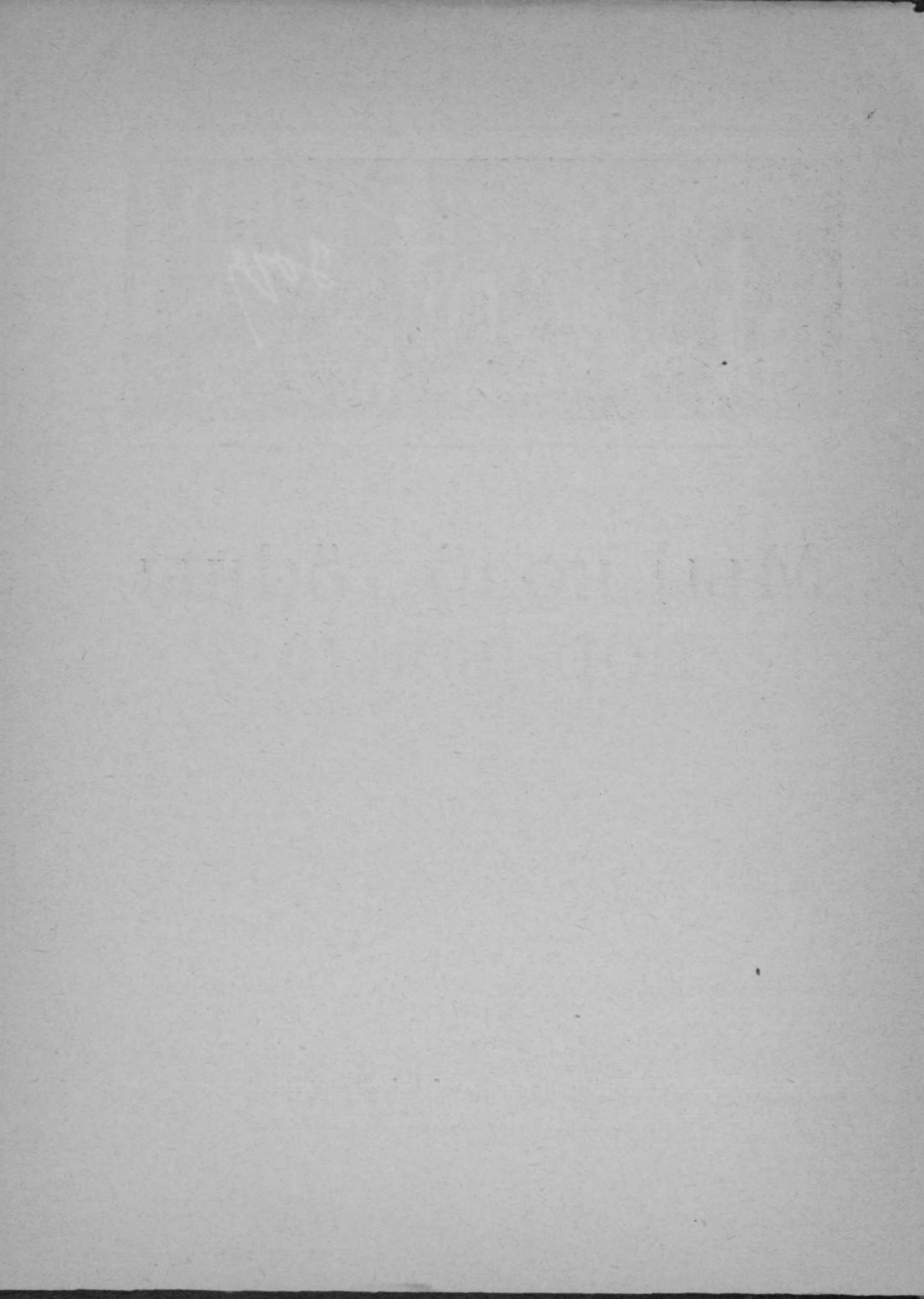
~~1929~~
121 Колонтајев-да, Налотов-да, Ёймошенко-серти

Мыј колө төдны вөр-жылыс

1928-во

Сыктывдин-кар. Номі-ыга-лезан-ін

~~1929-9~~

~~Колонтајев-да, Налотов-да, Тимошенко-серти~~

Коми-З

2-1164

Г. П. Б. в ЛНГР.
ОБЯЗ. ЭКЗ.
1928.

3029

МЫӢ КОЛӢ ТӢДНЫ ВӢР-ЈЫЛЫГ

(Что надо знать о лесе)

А.-Сеңисовалыг-комиӢ-пӢртӢмӢӢ ас-ногӢн
лӢеӢдӢс, редакцияалӢс-да, А. Чеусова

1928-во

Сыктывдин-кар. Коми-Ӣга-лезан-ин

Главлит № А—2851
Тираж 500 экз.

Заказ № 612

Вөр-сетӧм крестаналы.

Револютсияӧз Россіяын вӧрыд вӧлі код-сурӧ-кіын. Јевропа-Россіяын жындорыс-унжык-вӧрыс вӧлі казналӧн, кабінетјаслӧн, манастырјаслӧн-да; $\frac{1}{4}$ -сыс-унжык — помещікјаслӧн. Ічӧтїка $\frac{1}{10}$ -ныс-унжык—крестаналӧн. Револютсия-бӧрын государство став-вӧрсӧ бостіс ас-кіас: став-вӧрыс лоі став-јӧзлӧн ӧтувја.

Важӧн ез став крестанаыс ӧтмоза вӧр-помыс бурсӧ бостны. Обществолы-сетӧм-вӧрыд, тӧдӧмыс, вӧлі ӧтувја, ӧтмоза сее і бурсӧ быдӧн бостісны. А вӧліны-ӧд і астор-јӧга-вӧрјас (пӧчінокјасын, нӧбӧм-вӧрјас-да), кытыс бурсӧ бостісны сӧмын кымынкӧ-морт лїбӧ ӧтка-крестанїн. Сӧмын унжыкыслӧн сецӧмыслӧн вӧрыс ічӧт-местаын вӧлі, муртса аслыныс тырмымӧн. Вузавны лїшавліс сӧмын ӧткымынлӧн.

Вӧртӧ важӧн зев-нелучкі вӧлі јуклӧма: мукӧд-сіктјаслӧн вӧрыс вӧлі сурс-десагї-најасӧн, мукӧдыслӧн — нӧтї ез. Унжык-вӧр, дерт, вӧлі пӧчінокын-олыејаслӧн. Казакјас-

-оланинын став-вöрыс вöли казакјас-кыин, му-
көд-сикас-јöзлы сени оз вöли поз весиг нöр
керыштны.

Со-кущöм-люка вöли јуклöма вöртö. Сы-
вöсна револутсија-бöрын государстволы став-
-вöрсö лои бостны ас-киас да сещöм-люка-јук-
-лöмсö вескöдны.

Став-вöрсö öни јукöма кык-пелö: крестана-
лы да промышленност-вылö-виçны: фабрик-
-заводјаслы, көртујјаслы да с. в., бур-вылö
став-јöзлы. Сижö-вöрсö государство ас-киас виçö.
Крестаналы-јукöм-вөр — 25-милльон-десатина-
-гөгөр—крестана-кыин. Сичсö ескö сижö госу-
дарстволөн-жö-да, сöмын бурсö сетые толькö
крестана бостöны. Местанас сижö лоö Гер-
маніјаса-вöраин-серти кык-пöv ыжыд. Артав-
ны-кö вöрсö 200-шайтөн-десатина, крестана-
-ордын вöрыс лоö 5-милльард-шайт-дон. Со-
-мыјда-дон-вөр государство сетöма öни ужа-
лыс-крестаналы.

Государство велöдö крестанаöс бура-виçны
да лучки-вöдитчыны вөрөн. Быд-крестанлы
сижöс зев бура колö тöдны.

Вöртö öни оз важ-моз лок-ногөн јукны,
а лучки. Көçаиныс вөр-вылад—государство.
Сыыс-кынçи некөд оз вермы вöртö вузавны
ны сетны мöдлы. Вөр-бостигөн крестана
көсјыгöны государстволы бура-виçны сижöс,
вöдитчыны сижөн лучки, тöждыены сижöс выль-
мöдны.

Крестаналы сетӧма со-кущӧм-вӧрјас:

- а) кодӧ вӧлі војдӧр крестана-ордас-нын да кущӧм-вӧрыг кущӧмкӧ-ногӧн најӧ бур бостлісны;
- б) каӗеннеј, манастырса, помещікјаслӧн да мукӧд-вӧрјас, кодјас тувјӧн-моз пырӧмаӧе вӧлі крестана-му-вӧр-пӧвсӧ;
- в) Војвылын важӧн крестана-вӧрыд абу вӧлӧма, ставнас владајтлӧмаӧе казна-да, манастырјас-да, асторјӧга-озырјас-да. Ӧні сені быд-мортлы сетӧма вӧрсӧ 2-кымын-десатӧнаӧн.

Кӧні воӗза-крестана-вӧрыд кустӧе-кустӧе вӧлі (крестана-вӧр, сесса манастырлӧн-лы, кущӧмкӧ-купечлӧн-лы, сесса бара крестана-вӧр), сещӧмсӧ ӧні ӧтлаавлісны: вежлалӧмӧн лӧеӧдісны ӧтілаӧ чіг-крестана-вӧр, мӧдлаӧ— чіг-государствоса. Вежлалігас весіг вӧр-бур-лунсӧ арталісны, сы-серті ыждасӧ лӧеӧдісны.

Кущӧмкӧ-вӧр-кӧ местасӧ мыјыскӧ віӗӧ (кы-рӧмыг, тӧлыг, ојдӧмыг), секі сетӧны сіјӧс крестаналы Віз-Му-Коміссаріатӧн-лӧеӧдӧм-ін-дӧдјас-серті, велӧдӧны, кыӗі вӧдӧтчыны сіјӧ-вӧрӧн.

Міјан-крестаналы вӧртӧ сетӧ Обѣмуправ-леӗнне. Шочініка вынеӧдӧ сылыг-шүӧмсӧ Віз-Му-Коміссаріат. Обѣмуправлеӗнне вӧрсӧ сетӧ леснічејјас-пыр лібӧ нароснӧ-сы-вылӧ-бӧрјӧм коміссіја-пыр.

Лесничейас-пыр сетёны важ-крестана-вөр-
јас-һин. Мукөд-сикас-вөрјас сетёны комисеја-
пыр.

Сіјө-комисејаө пырöны со-кодјас: öти-морт
Объемуправлеңнеы, јөрөс-ув-вөр-инспектор,
лесничейыс — коді сені ужалö; сесса совет-
-шыöн (с совещательным голосом)—воиспол-
комса да сельсоветса-јуралыејасыс да кы-
мынкö-бөрјөм-морт крестана-пöвссыс, код-
јаслы вöрыс сетчö.

Сетан-вöрсö комисејаыс видлалö гөгöрбок,
тöдмөдö, шогмана абу сіјö крестаналы, лö-
сөдö, кызі јукны сіјөс сиктјас-костын. Видла-
лөм-бöрын-кö ставныс öти-кывјö воасны, воча-
-шыаыејас оз лоны, вöрсö комисејаыс сені і
сетö крестанаыслы. Комисејаын-кö воча-
-шыаыејас лöбны, секі налөн-шүöмыс ыстыс-
сö Виз-Му-Управлеңнеö вынсөдөм-вылö.

Вөр-сетігөн комисејалы колö тöждысны,
медым вöрыс помса лöб, а оз сорті-кості
каченней вөркөд, да медым дорјасыс (гра-
ницы) вескыдөс лöбны. Сы-раді комисеја
вермö вежласны вөрнас.

Вöртö јукны торјөн быд-сиктлы оз поç.
Öтилаын-кö вöрыс уна, тырмымөн кымынкö-
-сиктлы, секі Объемуправлеңне сетö сіјөс
став-сиктыслы öтлаын, öтув сені ужавны да
бурсö бостны. Лок-ногөн-сіјö-вөр-визöмыс го-
сударство-воçын став-сиктса-јöзыс-жö мыжабө
лöбны.

Мед-војдөр вөртө сетöны сешöм-сиктјаслы; көнi важысаң вöрсö бура-дöчöритлöмаөе, абу виçлöмаөе сiјöс кытчö-сурö, абу керавлöмаөе веe. Вөр-сетiгөн гижöны аслыс-сама - акт. Сы-динö щöщ пуктысö вөр-видлалöм-јылыe гижöдыe да вөр-планыe, ем-кö, ðерт, сiјö, да став гижöдчöмјасыe сiјö-вөр-јылыe.

Актсö кырымалöны комисејаса-шленјасыe да вöрыe кытчö пырö—став-сeлсоветса-јуралыeјасыe.

Акт-кынçыe гижöны нöшта лöсöдчöм-артмöдчöм (договор). Сiјöс кырымалöны уполномоченнејас Виç-Му-Управлеңнесаң (лесничеј либö комисејаыe кодкö) да сиктјасаң—сeлсоветса-јуралыeјас. Лöсöдчöм-артмöдчöмсö вынсöдö Обçемуправлеңне.

Актсö да лöсöдчöм-артмöдчöмсö виçöны Обçемуправлеңнеын (Губçемуправлеңнеын), а копiјассö сетöны вөр-боeтыe-сиктјасö.

Виç-Му-Управлеңне öтi-копiја-акт да лöсöдчöм-артмöдчöм-копiја ыстö сiјö-јöрöсса лесничејлы, кытчö вöрсö сетисны, мед лесничејыe кыјöдас, лöсöдчöм-артмöдчöм-сертiö крестана вöрсö виçасны.

Документјасыe, актјасыe, лöсöдчöм-артмöдчöмјасыe, шыöдчöмјасыe да с. в. вөр-сетiгөн крестаналыe гербöвеј-öктöд оз боeтны: сыыe најöс мездöма.

Комисеја-кö крестаналы-вөр-сетiгөн мыжкö лок-ногөн вöчас, поçö сы-вылö тöлысса-

«срокѣн норасны Обѣмуправлеѣнеѣ. Обѣмуправлеѣнеѣлѣн-кѣ-вѣчѣмыс оз ло те-серѣи, сы-вылѣ, кык-тѣлысса-срокѣн почѣ норасны Вѣз-Му-Комиссаріатѣ. Норасѣмыс Вѣз-Му-Комиссаріатѣ ытысѣѣ Обѣмуправлеѣне-пырыс, код-вылѣ норасѣны. Норасѣм вѣдлавеѣ тѣлысса-срокѣн. Сек-кежлѣ вѣр-сетѣм дугѣдлѣны, вѣдчысѣны, мыѣ шуас Вѣз-Му-Комиссаріат.

Вѣр сетѣѣ ѣекущѣм-срок-урчѣтѣѣг кресѣтана-обществожаслы, му-ужалыс-артелѣжаслы да мукѣд-сѣкас-вѣз-муѣн-вѣдѣтчыс-соѣюзжаслы. Аскежа-олыслы да му-вѣз-ужалыслы торѣѣн вѣр сетѣѣ сѣмын секѣ, кор вѣрыс сѣѣѣ-овмѣсын да тырымѣн сѣмын ѣѣи-овмѣслы.

Бостѣм-вѣрын кресѣтана вермѣны керасны, скѣт-вѣзны, турун пуктыны. Керасны колѣ воѣвыв - лѣсѣдѣм - план-серѣи. Сѣѣѣс вѣчѣны став-кесѣтанаыс ѣтув, скѣд-вылын. Кущѣм-кѣ-кѣ ыжыд-шѣкѣ воан (шуам, сотчан-лѣ, вадн-лѣ кылѣдас керкатѣ), секѣ Обѣмуправлеѣне вермѣ лѣзны пѣрѣдны вѣрсѣ стрѣѣѣба-вылѣ мукѣд-деланкажасыс, кытыс скѣд-вылын вѣлѣ шуѣма керавны мѣд-воас, коѣмѣд-воас, дажѣ вѣтѣд-воын. Сыыс-воѣѣ оз ков мунны.

Кресѣтана скѣд-вылын вермасны шуны: сымда-сымда-во-пѣ ѣекущѣма вѣр оз ков керавны, мед жѣщѣѣ быдмас. Секѣ сѣѣи лѣѣ вѣчны. Урчѣтѣм-срокѣѣз кресѣтана петкѣдѣны вѣрыс сѣмын кѣс-пуѣжас да кондаѣжас.

Бостом-вӱрсӱ крестаналы жона колӱ виҕны сотчӱмые, кыҕ-сурӱ кералӱмые, лока-скӱт-виҕӱмые, савтӱм-ыщкӱмые-да.

Объемуправлеӆӆеӱн-сетӱм-срок-кежлӱ крестаналы колӱ лӱеӱдны бостӱм-вӱр-вылас план да ыстыны сӱжӱс вынеӱдны Объемуправлеӆӆеас. Плансӱ крестана лӱеӱдӱны ас-щӱт-вылас. Поҕӱ Объемуправлеӆӆеыслы мездыны крестанаӱс план-вӱчӱмые: ачыс на-пыд-дӱ лӱеӱдас сӱжӱс. Сӱмын секи, кыҕӱ вӱрӱн-вӱ-дӱтчыны, индавын пондас Объемуправлеӆӆе. Сылыс-индӱдӱжасӱ вынеӱдӱ Обисполком.

дӱӱӱрӱт вӱртӱ.

Унаыс крестана шулӱны: „Мӱжан-нем вӱрыд тырмас, кушӱм јешщӱ сетчӱ пӱрадок колӱ“. Сӱҕӱ оз поҕ шуны, колӱ воҕӱ-јылыс щӱщ мӱв-павны. Ас-понда-олӱмӱн да мӱвпалӱмӱн бур-овмӱс оз артмы.

Государство тӱждыеӱ, мед ескӱ јӱз вӱртӱг оз колны. Щӱктӱ сӱжӱ вӱртӱ жона дӱӱӱрӱтны, керавны лӱчкӱ. Государство-кӱ вӱр-бӱреа оз понды кыјӱдны, уна-лӱок вермас лоны. Дас-воӱн ескӱ став-вӱрсӱ кераласны, кушӱн коласны,—матајтчасны. Вӱртӱгыд ескӱ сесеа мыјыс пондам стрӱйтчыны, мыјӱн ломтыены? Украинаын керкасӱ вӱчӱны еӱјыс, ломтыеӱны кос-кујӱдӱн. Сени лӱеыд, мӱжан-код-кӱ-

зыдыс оз овлы-да, муыс һаһсө куждтөг ва-
жө-да. Кыңи ескө ми, комјас, вөртөгид кутам
овны?

1-ңа сер. Вөр сотчө.

Государство вөр-понда жона төждыеө. Ми-
жанлы ставнымлы колө отсаены сылы сытүжөд.
Вөртө оз ков лок-ногөн керавны, колө віңны
биы да мукөд-еикас-локјасые.

Вөр-сотчөмтө быдөн төдам. Кос-поводда-
дырји лыска-вөрјасын сотчантор уна: қос-

-нѣш, мырјас, увјас, кос-турун, кос-лыс. Быд-кө сетчө вескалас, ödjö најö ыпнѣтöны. Корја-вöрын-на кос-дырјыд быдлы лöеыд-а: гылалöм-кос-корјасас вермö кутчĕны. Быс уна-лок вöрлы. Быд-во вöрыд сетчө со-сурс-десатĕна-гöгöр. Вöр-пöжарјас јонжыкасö овлöны лыска-вöрын. Мĕјанын, вој-вылын, вöрыд-кö öзјас, быс паскалö 10 лĕбö 100-верст-паста. Тöлыс лĕбö кыкöс сетчас, кытчöз оз күсöд зер-ва.

Кушöм-нö лок вöрлы бĕ-помыс? Ул-вöрыд-öд оз ломтыс? Со-кушöм. Быд вöрти војдöр мунö му-бердтыс, чĕшкалö том-петасјасö. Најö сы-бöрын ставныс кок-јылас і коемöны. Сетчöм-ĕнтасö выл-петасјастö 10-воöз лöвĕдчыены, лĕбö нöшта-на дыржыка. Лыска-пујас-пыд-дĕ унжыкысö корја-пујас быд-мöны: лопу-да, кыз-да.

Вöр-сетчĕгөн муыс нөбзö, пу-вужјас чĕш-касöны. Сывöсна најö омöлöе лöбны, коемöны, тöла-дырјĕ оз вермыны кутны пусö: пуыс пöрö.

Пöрласöм-пујастö-кö он ідрав, најö места-вылас сĕмöны. Вывтĕ-кö уна сĕмöм-пуыс чукöрмас, зöнвĕзјасыслы омöл: торкöны налыс бура-быдмöмсö. Еща-вöраĕнын-кö ес-кö сешöм-пујастö ставсö регыдөн чукöртас-ны-да, пес-вылö да мыј-вылö-да ĕналасны, тупласны оз лезны.

Вөрүн биһн колө вөдйтчыны жона-вөдчы-
сөмөн. Кос-дырји бипурјас (костры) оз ков
өставны. Куритчыелы изтөгсө да чигарка-
помсө кувөдтөг оз ков шыбытны. Кос-дырји
вөсөг кеңыс ыжыд-би вермас лоны.

2-d сөр. Вөсавтөм-вөр.

Вөртө колө пелка виңны да прөсөкавлыны,
мед биыд-кө уеас сетчө, некытчө вөлі сылы
күтчиены. Тупласан-пујас да лөпјас вөрыс
колө идравны, петкөдны сетые. Пелкөдөм-

-вöрын көт пöжарыд і лоö, күсöдныс сїјöс
кокңы. Јогтöм-инын öтїлаын бїыд оз вермы
дыр овны, воэö да воэö ödjö муно. Му-
-бердтї-ödjö-мунигөн уна-лок сїјö оз вермы

3-d сер. Весалöм-вөр.

вöчны: кыз-кыра-пујасыд ңинöм оз лоны.
Весавтöм-вöрын öтїлаын бїыд дыр сулалö, ко-
-тö лыска-пујасыс лысјассö, каяö пу-кузасы
јылас, щыкöдö пујассö. Сöстöм-вöрын, дерт,
таз оз вермы лоны.

Бикӧд воҕсагны јона отсалӧны прӧсекајас. Оз-ӧд вее госуларствоыд унжык прӧсека вӧрӧ щӧкты лӧӧдны.

Прӧсекајасӧн, ӧтикӧ, вӧр-петкӧдны лӧсыд, јона кокнӧ; мӧдкӧ, весалӧм-прӧсекајас-вомӧн озжык вермы вужны бӧйд. Прӧсекајасӧн вӧртӧ колӧ јуклыны 25—50—100-десагинаа-деланкајас-вылӧ. Кымын еща да дона вӧрыс, сымын деланкајастӧ ичӧтӧс колӧ вӧчны. Вӧр-пӧжарјасыд, тӧдӧмые, и сещӧм-деланкајасын вермасны лоны, сӧмын сенӧ уна-локсӧ бӧис оз-нын вермы вӧчны.

1923-д-вога-апрель-4-д-лунса ВТСИК-декрет-серти да 1923-д-вога-јуӧн-12-д-лунса-Уж-Комиссаріат да Пыщкӧсса-уж-нуӧдан-Комиссаріат 224/23/20-номер-инструкција-серти вӧр-пӧжар-кусӧдны ыстысӧӧны матигӧгӧрса-олыејас. Госуларствоса-вӧрын-кусӧдчӧмые кусӧдчыејаслы мынтысӧ Вӧр-Управленӧне, воҕыв-лӧӧдӧм-дон-серти. Крестана-вӧрын кусӧдчӧмые некущӧм-дон оз мынтысӧы.

Быд-кусӧдчыелы кусӧдчыны-мунӧгӧн сӧрҧс колӧ боетны чер, зыр, јуан-доз-да. Кусӧдчӧгӧн мукӧд-дырјӧ некущӧм-тӧлк-нӧ-лад абу. Мӧда-мӧдлые некод оз кывзы: кызи кодӧ кужӧ, сӧзи и вӧчӧ. Сӧзи-ужалӧмыд абу шаӧ, сӧмын вее уна-вын да кад вошӧны. Кусӧдчӧгӧн колӧ пӧрадок, кывзӧм нарадӧтыелые-да: ӧдјӧжыка да буржыка уҕыс секӧ мунас.

Ічөт-біөн да ләһа-кө сотчөмыс мунө, позө күсөдны сјјөс бі-вылас му-шыблалөмөн. Щөкыд-вөр-кө сотчө да јона-кө төла, секи-һин лоө күсөдчыны мөд-ногөн. Јона-төла-дырјі дажө дугдылөны күсөдчөмыс, ләһас да војнас күсөдчөны. Ыжыд-өдысла-кө бі-бердас он сібав, лібө јөзыс-кө еща, секи оз күсөдчыны-а, сотчан-гөгөрсө һеыліті 2—3-аршын-паста мічаө весалөны. Біыс воас сетчөз дај сувтас, воэө һемторјө кутчєныс-да. Весалігөн оз ков злһны вескыд-кыщ вөчны, а весавны, көні ещажык лөпыс да пөрласөм-пујас.

Вој-вылын вөр-пөжартө күсөдөны јешщө воча-біөн: бісө біөн паныдалөны. беыліті сотчанінсаһыс вөрсө весалөны, став-јөгсө чукөртөны білаһыс, кыз быттө лөпыс да јөгєыс пощөс вөчөны. Сөсөа відчыөны бі-матыөмөм. Мыјөн јөг-чукөрыс корјас білаһ кутасны лебчыны, јөг-чукөрсө өзтөны. Біыс воэа-біыслы паныд мөдөдчас. Кык-бі-өтлаа-гөмыс біыс ічөтмө, лөһө. Воэын матын сотчанторјас абуөс, выль-пујас өзјыны оз вермыны, сөмын көнкө-көнкө јөг-чірјас пондасны чіскыны. Најөс чукөртөны, муалөны. Тақі-күсөдчыны позө сөмын кужыс-јөзлы.

Ыпјалөмөн-сотчөм-кынзі овлө-һөшта труһ-төтөмөн-сотчөм. Секи сотчө му-пһын һыщкыс. Біыс оз тыдав-а, муыс шын петө. Труһтөтөм паскалө һөжјө, бі-серті. Трунда күсө-

дöны канавајас-кодјöмөн. Канавајасыс жу-
жыдöс, кодјöны, кытчöз ва оз во.

Быс-кынзї уна-лок вöрлы сенї кужтöг-
скöт-вїзöмыс. Скöт-оланїнын вöрыд коңөр-
код-омöл. Скöт-вїзтöз сїжö бур, пујасö
стрöба-вылö петкöдöны. Мыжөн скöттö за-
водїтасны вїзны, сїжö нїщöсö, ежөр пондас
быдмыны, пујасыс омöлтчöны. Скöттö вөрö-
лезтöз колö артавны: кымын-пу сїжö-вöрын
во-гöгөрөн вермö быдмыны; вөр-быдтöмыс
алї скöт-вїзöмыс унжык бурыс воö?

Овлö, скöтöс лезöны выл-керасјасö. Сетыс
најö лун-мöдөн став-турунсö јїрасны, сесеа
уекöдчасны нещкыны пујас-вылыс корсö да
том-пујас. Јїрöм-пујас уна-вожөн мöдасны
быдмыны, шыграсны. Быдмасны да пес-
-вылö-кынзї нїнöмвылö оз кутны тужны.

Пујас-јїрöм-кынзї вöрын нөмöсјасыд нöшта
јона турунсö да мусö талалöны. А пујаслы
колö талавтöм-му, кыз шуасны: вöрыд вөр-
-бöрын быдмö.

Шуасны гашкö, көнї-нö сесеа скöттö вї-
зан, он-кö вöрын?

Поэö і вöрын скöттö вїзны, сöмын төлкөн.
Выл-керас-вылö-кö лыска-пујас быдмöны, сет-
чö скöттö во-5-кымын оз ков лезны: лыска-пу-
јаслы вынсаvны колö 5-во.

Том-корја-вöрын нöшта дыр скöттö оз цöз
вїзны: 10, 15, 20-во. Корја-вөрö-скöттö ле-
зан да мед најö јывсö јїрны оз-нїн сүзны.

Сегга колö артавны, унаö-скöт кушöм-вöрын
поçö вiзны.

Уна-лок вöрлы i кужтöм-ышкöмыс. Ышкö-
ны щöщ туруныскöд том-петасјассö. Вiзö-
дан сещöм-инö да он куж вiставны: вöр сенi,
алi вiз. Сещöм-инын бур-пујас оз быдмыны
нi прамеј вiззыс оз ло. Вiз-местајас-кö му-
кöдлаын абу, буржык прамеј-вiз-нын сетчö
вöчны, лужки-весалöмөн. Бöрынжык-поçасгöр-
ны, наң да кöза-турун вöдiтны. А вöртö да
вiзтö öтлаавны оз поç: еща-бур воас.

Пујастö јона-омöлтöны нöшта поснiдiк,—
сöд-гагјас. Најö лебалöны воç тулысын, ро-
чöдалöны коз-кырејас. Чертышöн-кö сещöм-
-козјö кучкан, сетыс кiсö табак-код-бус. Сi-
јö-бусыс артмö коз-кыресыс. Кыресö-кö ку-
лыштан, — тырыс гаг. Најö сенi котыртчö-
маё, пулыс вынсö боетöны. Сещöм-пуыд ре-
гыдöн кок-јылас коемö. Кыре-пiскöдыс-гагјас
емöс быд-козја-вöрын. Војдöр најö овмöдчö-
ны пöрöм-пујасö да кос-пујасö, қотырмытö-
зыс қоньвiза-пујастö оз вöрчöдны. Сывöсна
најöс бырöдны колö зiлны котырмытöзыс.
Козја-пармаыс став-пöрласöм да кос-пу-
јасö колö тöлын петкöдны, оз ков колны
сетчö гожыны керлы нi пeслы. Секi гаг-
лы некытчö лöб овмöдчыныс да ачыс пышјас.

40-во-сајын кыре-сојыс-гаг-вöсна помасöма
кöзја-вöрыс гашкö 10-губернiаын: Смоленск-
са, Калугаса, Нiжнeјса да нöшта мукöдын.

Вөртө колө пелка віңны. Пујасөс-дөңөрі-төм-кынзі колө дөңөрітны щөщ вөр-улыг мусө. Оз ков вунөдны: вөрыд вөр-бөрын быдмө. Том-вөр бура петө сөмын щөкыд-вөра-інын. Вөрыд том-пујаслы ачыс дөөдө местасө, вынеөдө мусө аслас-лыскөн да кор-јөн, аслас щөкыдлунөн оз лең сетчө овмөд-чыны турунлы ңи кустјаслы. Аслас-местаыг став-вынсө бостө ачыс. Шочмөдан-кө вөртө, пујасыс кутасны увјөсөыны, муыс турун-савны да кустөсөыны. Туруныс да кустја-сыс му-вынсө щөщ кутасны ңоңавны. Пу-јаслы секи сојаныс оз ло тырмымөн, омөла кутасны быдмыны. Сөсөа шоч-вөрө шонді јона інмө, шонді-југөрыс өdjө сisetө гыладөм-корјасөө да лысјасөө, оз вевјавны најө вөрлы бур вайны.

Кымын омөд-мусөін-вөр-улын, сымын від-чысөмөн колө ужавны сені.

Кужтөг-вөр-кералөмла уналаын Россіјаын вөртөмөе коліны, уналаті кыріс, уналаті лыааліс.

Kodi сетыг мыжа? Мыжаөс асным, ңемду-мајттөг-вөр-віңөмыс да лок-ногөн сіјөс кера-лөмыс. Былыг вөрөөдны вөртөмінјастө сө-кыд, дона сувтө-дај. А вөртөг колтчыны оз поң, бығ лөө сіјөс вөчны. Міјанын, ко-міын, мујас-бердса-вөртө қік-ңінөмөн лыд-дөны, ңөті оз віңны: талөдөны, јірөдөны

самтөг кералёны... Сіз оз ков. Сізі-кө кутам
воғо овны, мөдые аснымөс-жө лоё відны
кужтөм-олөмые.

Керасөм-жылыс.

Віз-му-овмөс-моз-жө вөр-овмөс уна-нога
вермас лоны, вөр-сертыс. Коржа-вөр өті-
ногөн олө, лыска-вөр—мөд-ногөн. Пујас
котырмөны көјдысөн, мырјые-da. Піпу да
лопу мырјыежык котырмөны, кыз—көјдысые
да мырјые. Лыска-вөр—сөмын көјдысые.

Вөр мунө унаторвылө. Путө-керышттөз-
-војдөр колө мөвпштны, мыј-вылө көсјан
керавны. Пу-пөрөм-бөрас пуас пілітөминас
лөсыда төдчө зев-уна-кыщ. Сіјө-кыщјас-
-сертыс төдмалөны пулые арлысө. Быд-
-воён артмө өті-сещөм-кыщ. Нөшта мырјө-
-зыс-быдмыны колө кымынкө-во. Лыска-пу-
-јаслы сы-вылө пунктөны 3—5-во, коржа-пујас-
-лы—2—3-во. Тајө - војассө кыщ - лыд-дінө
содтан дај лоё пулөн арлыдые.

Коржа - пулые арлысө кыщјас - сертыс
лыд-дыны сөкыджык-нын, омөла најө јанса-
-лөны мөда-мөдеыс-da. Сывөсна мырөө колө
көтөдыштлыны, секи кыщјасые төдчөныжык.
Пожөмлые арлысө 40-арөсөз поё лыд-дыны
јешщө увјас-сертыс. Сы-бөрын увјас-серті
лыд-дыны оз-нын поё, увјасыс гылалөны-da.

Вөр быдмө му-серти: вына-му-вылын пујас
өдјөнжык быдмөны. Пујас оз өтмоза воны:
быд-пөлөс-пулөн аслас строк. Өтилаын-кө
кыз-да, пожөм-да, коз-да быдмөны, 40—50-
-арөса-кыззыс пес-вылө-нын тујө, а пожөмө да
козсө-да 60—70-арөсөз лоө видчыны. Стрөј-
ба-кер-вылө пожөмыд 100—200-арөса колө.
Нериник-керјас — 9-аршын-кузаа да 4—4,5-
-вершөк-кызаа — 60—80-арөсаые артмө.

Козыд пожөм-серти 10-воөн-воз воө.

Вөртө-пөрөдны колө думајтөмөн, тајө-ар-
лыдјас-сертиыс, возыв арталөмөн-да, мед
вөртөг он кол. Вөрыд-өд абу помтөм, бырө-
кө—матајтчан.

Посөиджык селанкајасые вөртө почө ке-
равны ставсө, либө вочасөн, бөрјөдлөмөн.
Селанкајасөн кералөны, кор-нин став-пуыс
воөма. Возыв арталөны, кымын-пу почө ке-
равны во-гөгөрөн. Артавы сјјөс абу сөкыд.
Војдөр лыд-дөны унаө став-воөм-пуыс, пас-
јалөны најөс мелөн. Өти-лунөн кујимөн 2—3-
-десатина-вөр вермасны видлавы: пујассө
муртавы да пасјавны. Кыкөн мурталасны,
өти лыд-дас.

Пу-лыд-дыејаслы вөртө-видлалигөн колө суеа
виçөдны быд-пу-вылө да артавы, кымын-во
јешцө сјјө вермас сулавы-зоңвиçаөн. Важ-
мырјас-серти почө төдмавы, кор најө заво-
дитөны пөрыемөм-понда щыкны. Ештөм-бөрас
пу-лыдсө колө јукны во-лыд-вылас, код-тај

петкөдлө кымын во јешцө најө вермасны сулавны. Артмас: кымын-пу позө керавны быд-во. Сы-серти сесса і јуклөны вөрсө, бөр-јөны да пасјалөны кытысаң заводитны ке-

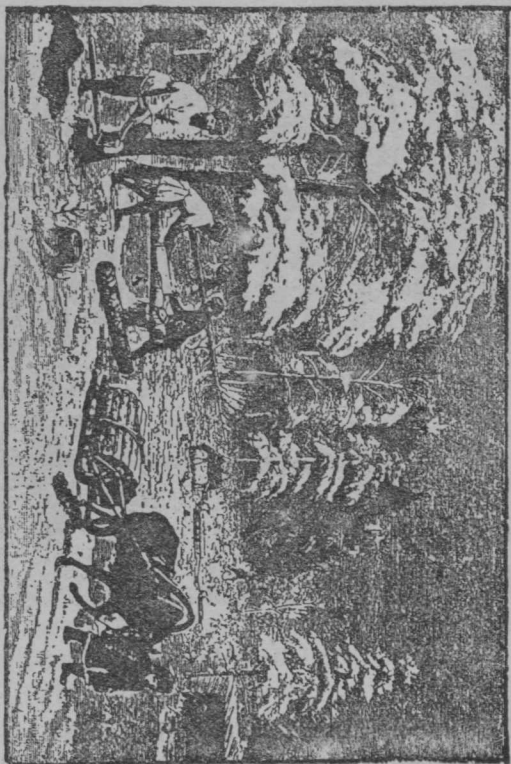

4-d сеп. Кер-пөрөдөм.

расны. Кера-местасө торјөдөны вөснi-вiзiрөн. Сор-пујассө керышталөны. Кера-местасө бое-төны 20—40-сыв-паста. Кузта-ногыс позө бое-тны вөр-кузалаыс, мед-војдөр колө керав-ны шочмөминые да көнi турун кутөма быд-

мыны. Көраёны төв-паныд. Көрасны да пет-
көдны кержастө колө лымжа-дыржі, том-пујас
озжык шыкны. Өтпырјө-ыжыда-куштөмінө

5-д сөр. Көраёны, крајјаёны, кыскаёны-да.

выл-пујас дыр оз петны дај бур-вөр-пыд-ді
піпу да лопу кутасны быдмыны. Колө від-

чысны жона шочмөдөмые. Векнѣдік-керасјасө
воѡм-вѡр-пѡвсѡ выль-пујас ѡdjѡ петѡны: кера-
лѡм-бѡрын во-мѡдѡн сѣjѡ-местаыс ставнае выль-
-пујасѡн тупкыеас. Выль-пујас-бердые вѡрсѡ
поѣѡ керавны сѡмын 5—6-во-мыеті, вынеа-
ласны выльјасые да вѡліеті.

Мукѡдлаѡ выль-пујас зев нѡжjѡ петѡны,
шуам, соjѡда-инын, лѡптѡн-тырѡм-керасја-
сын-да. Лѡп-пырыс — пу-увјас-пыр да пу-
-jывјас-пыр—пу-кѡjдыс оз вермы вескавны
муас, вошѡ сѣі, оз чуж. Весалан-кѡ лѡпсѡ,
выль-пујас регыджык быдмасны. Гылалѡм-
-корјас, лысјас да нѣц оз мешајтчыны
выль-пујаслы чужны. Зев отсалѡ выль-пујаслы
бура-быдмыны мусѡ-нѡбѣѡдѡм: колѡ важ-
-мырјассѡ перјавны лѡбѡ во-мѡд керас-интассѡ
муѡн-вѡдѣитны, нѡн кѡзлыны. Кые-кымын-
-во-мыеті нѡн-бѡрын сук-вѡр мѡдае быдмыны
сетѣѡ.

Мед-уна-лѡк том-вѡрлы сѣтурун-вужјыс.
Сы-пыр петны вѡрлы зев сѡкыд.

Том-вѡрлы колѡ васѡд-му, а муыд лапыд
вѡраинын. Гырыс-пујас вѣѡны нѡшта том-
-пујасѡс кынмѡмые.

Тажѡ-вѣсталѡмјас-сертѣ мѣ адѡам, мыj пас-
кыд-кушѣнын том-вѡрлы овмѡдчыны зев
сѡкыд. Сывѡсна ѡтпырjѡ паскыд-керасјас оз
вѡчны.

Ѥерт ескѡ, мѡдарѡ-кѡ шуны, ѡтчукѡрыс
вѡртѡ петкѡдны кѡкнѣджык-да, ещажык уж-і,

сөмын-öd, шуам-тај, талунја-лунөн овны оз
поѣ, колө воѣ-јылыг мөвпавны, мед і воѣ
вөрыг бурег лог.

Паскыд-керасјасө лыска-вөр-пыдди петөны
кыѣ да лопу. Најө војдөр аскежас быдмөны
10—20—30-воѣ. Секи сесега вөліеті лыска-
-пујас мытчыгасны. Налы лөө венгыны
корја-пујасөн. 40—50—60-во-мыеті вөліг па-
новтасны најөс. Таѣ-венегөн вөрыд нөжжөн-
жык быдмө: 20—30-воөн дыржык оз во.

Мед-колан-пујас мјанын пожөм да коз,
мүкөдлаын јешцө дуб. Сіѣ-кө, на-понда і
колө мед-јона төждыены. Корја-пујас аеныг
өдјө рөдмөны, на-понда төждыены немтор.

Казалөмаге, мыј мырјыг-быдмыг-пу бур-
жыка быдмө төлын-кералөм-вөрын. Сесега
буржык керавны вөртө му-бердтгысжык:
кокніджык лөө выгавны выл-пујаслы.

Керасны нөшта поѣ вочасөн, бөрјөдлө-
мөн. Секи деланкасыд оз став-вөрсө өтпырјө
керавны. Бөрјөдлөмөн өткоджык-пујас пө-
рөдөны.

Таѣ-кералегөн војдөр колө артавны да
гіжны унаө куцөм-пујас емөс. Гіжөд-сер-
тгыс-кералегөн пондан төдны унаө-пу керавны
во-гөгөрөн вөрсө да мусө шыкөдтөг.

Өні мјан вөр-јылыг некучөм-гіжөд нө
лыд абу. Колө сы-јылыг мөвпыштлыны.
дөрт, кыѣ-сүрө-вөдгөм-вөрө другөн он вер-
мы лөсөдны пөрадок. Но вөрлөн немпомыс

куч, морт-дорыс јона-дыр оло. Ми-кө па-
нам сјі-ујсө, челаф-ным помаласны.

Шоч-вөрын-нын став - пуыс өтi - арлыда.
Унжыклаас воөм-пујас - пөвсын ембө том-
-пујас.

6-d сер. Козја-парма.

Воөм-вөр, абу-кө вывті-пөрыс да абу-кө
ыввті шочмөдөма, сулалө шөкыда. Пу-јыв-
јасыс мөда-мөдас інмөны. Козја-парма пемыд,
шондi-југөр оз вескав сетчө. Пожөмјас су-
лалөны шочжыка. Лыаа-інын да воөм-пујас-
-кө сені, му-ежыс тыдалө.

Бур-пожөм-јагын турунјас оз вермыны
быдмыны. Быдмөны сені сөмын кос-һищјас.
Козјас радејтөны ул-һищ.

Пожомыд да козыд кӧҗдысалӧны сӧмын
б—б—во—мыгы. Вывті - щӧкыд - вӧрын том-
-пуҗас пемыдысла оз вермыны быдмыны.

Ем мӓҗанын омӧль-мугӓн-вӧсна уна ендӧдӧм-
-ӓҗас. Важӧн најӧ вӧр-улыӧе вӧліны, вер-

7-d сер. Пожӧма-вӧр.

масны ӓӧ быдтыны вӧрсӧ і ӧні .Сӓҗӓ-куҗлӧдӧм-
-дорые колӧ најӧе вӧреӧдны. Поснӓ-пуҗас-кӧ
быдмӧны-нын, скӧттӧ сенӓ оз ков вӓҗны.
Петасны нӧшта выл-пуҗас, мӧдасны ӧтмоса
бура-быдмыны. Тӧдӧмые, сещӧм-вӧрые дру-
гӧн кыз-керҗас оз лоны, поҗас да маҗерҗас

војдѳр боѳтан, сесеа коркѳ і керјѳз быд-масны. Стрѳјба-кер-вылѳ-кѳ кѳсјан вѳртѳ лѳеѳдны, колѳ сјјѳс, вывті-кѳ щѳкыд, шѳчмѳдны: кос-пујасѳ перјавны. Уна-вожа-пујас-кѳ емѳе, лшшеј-вожјасѳ керавны, колны сѳмын ѳтѳ-вож.

Күшнјјастѳ вѳреѳдны позѳ нѳшта пу-кѳјдысјас кѳзѳмѳн лѳбѳ пујас пуктѳмѳн. Кѳзѳны јѳгтѳм-нѳ лыаа-муснѳ. Мукѳд-дырјі вѳр-бѳртѳ лыаа-нјјас вѳдѳтѳны муѳн. Сесѳм-нѳнын ѳањыд воѳ сѳмын 3—4-ые. Мед-бѳр-јаыѳ ѳањ-кѳзѳгѳн колѳ кѳзны і пу-кѳјдыс. Лыска-пу-кѳјдыс дѳсѳтѳна-вылѳ кѳзѳеѳ 6—8-тув. Кѳзѳны сјјѳс ѳањ-кѳзѳм-бѳрас, сесеа пшѳовтѳны.

Пуктѳмѳн (садѳтѳмѳн) пујасыд кѳзѳм-дорыѳ буржыка ловзѳны, сѳмын секі ужыс уна-а. Пуктыны колѳ том-пујас: вѳдѳтчыныѳ најѳн кокнѳджык дај ловзѳныжык. Пујастѳ пуктѳны вѳзѳн-вѳзѳн. Вѳз-коластјасыс 1-сыв пас-таѳе. Пу-коластјасыс ѳтѳ-вѳзас аршынѳн-жынјѳнаѳе, кык-аршынаѳе. Сѳзѳ-пуктѳмѳн дѳсѳтѳна-вылѳ тѳрѳ 3600—4800-пу.

Вѳр-помыѳ мортлы уна-бур.

Вѳртѳ јѳна колѳ дѳзѳрѳтны. Ужалыѳ мортлы вѳрыд зев-колантор, бур-отсасыѳ пѳкѳ-воѳмјасын. Збылыѳ-ѳд, керкаыд-кѳ сот-час лѳбѳ_ыжыд-ваѳн-кѳ кылѳдас сјјѳс, матын-

-кө вöрыд абу, кытчö ескö воштысан? Лоö мунны кержыдла уна-дас-верст-сајö.

Ашпöр-һаһ мјанын во-гöгöр-вужны оз быдсöнлөн тырмы, унаөн сјöс һöбöны. Вöрыд-кө оз ло, һаһ-вылад кытыс сöмсö кутан һажöвйтны, кызі кынöмпöттö корсан?

Лоö ескö секі мунны уҗ-корены кытчöкө ылö, јöзö. Вöраһнын-олыс-крегтаһинлы һажеткаыд пыр ем: вöралö, вöрсö лезö, пуа-кöлуј вöчалö. Вöрыд зев - ыҗыд - буртор. вужіс мјанлы вужöзсаһ. Сешöм-жö-бурөн колö колны сјöс воҗын-олысјаслы. Мі öһі стрöйтчам, ломтысам, пуа-кöлуј-вöчалам, — быдлаö вјзам вöртö. Воҗын-олысјаслы сјöс сјз-жö ковмас. Мі-кө лок-ногөн вјзам вöртö, бырöдам сјöс, кытыс сјöс воҗын-олысјас бостасны? Нажö кутасны вјдны мјанöс вöр-бырöдöмыс.

Вјзöдламö, кызі олöны јöзыс вöртöмһнын. Нажö ломтысöһны сені ізасөн, кујöдөн, öрöшкһ-кышјасөн-да. Пессö һаһöс-моз весітöмөн вузалöһны, һöбöһны сöһын озырјас. Сікт-гöгöрыс гöла-куш, гожöмјасын јöзлы һі скöтлы шондһыс һекытчö сажöдчыны. Тöһын тöһлы лöсыд сені: мешајтчыс һекод абу. Шöкыда пурга овлö, гöгöр тола течас.

Кушöм лöсыд, вöрыд-кө матын! Кержыд, пескыд, пошкыд, мајегыд, һһнмыд, шульыд, — быдтор ем. Сынöдыд сöстöм.

Вөртө во-гөгөрөн поңо керавны сөмын сымда, мыҗда сижө воөн быдмө. Секи вөртөг он кол. Вөрыд быдмө һөжжө, керавны колө јона-видчысөмөн, кор колө. Ковтөг сижөс жу-гөдны да керавны оз ков.

Енө-вунөдөј, вөраинын тулысын јујас оз другөн ојдны: вөрын лымјисе сылө һөжжө, јуө ваисе вочасөн воө. Вөраинын јујас оз ојдны һи оз јона космыны.

Вөраинын-олысјас ҳөһвиҗаөсҗык, сынөдыс сени бур-да.

Вөрын олөны уна-пөллөс-лебачјас. Најө отсасөны му-ужалысөлы, кокалөны һаһ-жыбө-дыс-гаҗасөс.

Вөрын олөны пөткајас, эверјас, — поңо кы-сыны.

Вөрын быдмөны вотөсјас да уна-пөллөс щакјас.

Пујасисе унатор вөтлөны: дөгөдтө-и, сиртө-и, скипидартө-и. Весиг гижан-гумагатө сыисе поңо вөчны...

Гортын-вөдитчан-көлујыд либө пуисе кымын-сикас артмө: додөдыд-и, телегаыд-и, шомөсыд-и, бөчкамыд-и, пызаныд-и, үлөсыд-и, зырјыд-и... — он вермы ставсө урчитны.

Мижанлы өһи вөрыд зев уна кажитчө, огө полө сижө-бырөмыс, уна виҗам. Оз ков ву-нөдны, мијан-бөрын бара лөһны олысјас, налы

колö сїјöс колны. Быд-пу-пöрöдїгöн колö мöвпыштны, кымын-во сїјö быдмöма. Со-арöса-путö зев-регыдöн пöрöдöны, öтї-часжын-їöн, а выль-сы-ыжда-пу відчыены ковмас со-во.

Вöр-помые крестаналы уна-бур, колö сїјöс јона дöзöрїтны.

Лыддыгыгэ-јортјас.

СССР-са-јөзјаслөн Шөрса-һига-леқан-ин леқө тащөм-һигајассө да корө крестанаөс да крестана-пөвсын-ужалыејасөс гіжны Шөрса-һига-леқан-инө:

1) Кущөм-һига еөлөмвылад воіс да мыј-вөсна?

2) Ставыс-ө һигаас гөгөрвоана?

3) Һига-коркамыс да мортјасыс һигаас бурөс-абу?

4) Кущөм-һигајас ескө јешщө лыддан?

5) Бурөс-абу тіјан-ногөн Шөрса-һига-леқан-инөн-леқөм мукөд-һигајас. Гіжыштөј щөщ на-јылыс: мыј бурис сени, мыј омөлыс, ковтөмыс. Кымын-унжык-шыөдчөм һигајас-јылыс тіјансаң лоө, сымын-бура поңө лөсөдны тани ујсө, буржык да коланжык-һигајас леқны-да. Секи пондам төдны, мыјжык колө крестаналы, мыј-јылыс гіжны налы.

Ҡиәмөјастө поңө ыстыны маркатөг, со-кущөм адресөн:

Москва, Никольская, 10. Центральное Издательство Народов СССР. Крестьянский Отдел.

Јуриндалыб.

Љистбок

Вөр-сетём кресаналы	3
дөзөрит вөртө	9
Керасөм-жылы	19
Вөр-помыс мортлы уна-бур	27

Инв. № 4860.

1000

1000

1000

1000

доныс 20-ур 1295

ЦЕНА 20 КОП.

Коми

2-1164

НА ЗЫРЯНСКОМ НАРЕЧИИ ЯЗ. КОМИ

„Что надо знать о лесе“. По Колонтаеву, Налетову и Тимошенко, переработала А. ДЕНИСОВА.

ПО ЗАКАЗУ КОМИ-ИЗДАТЕЛЬСТВА

издано

ЦЕНТРАЛЬНЫМ ИЗДАТЕЛЬСТВОМ НАРОДОВ СССР

МОСКВА ЦЕНТР, НИКОЛЬСКАЯ, 10